

tema

1

KUPTIMI PËR VETEN SI QYTETAR

Qëllimi
i kësaj
teme

është që të
kuptohet fjala
identitet, të
vlerësohen
karakteristikat
personale dhe
të ndërlihen
veçoritë personale
me sjelljen në
kontekst të
ndryshëm qytetar.

Çfarë është identiteti dhe **SI NDËRTOHET IDENTITETI?**

Ndërtimi i identitetit të një individi fillon që nga çasti i lindjes dhe zhvillohet përgjatë gjithë jetës. Vetëdija për veten zhvillohet që nga mosha më e re, për atë se jemi të veçantë dhe të ndryshëm, por njëherësh edhe të ngjashëm për shumë gjëra me njerëzit tjerë. Ky është fillim i procesit të ndërtimit të **identitetit personal** dhe **grupor**, i pasuar me periudha në të cilat interesat, dëshirat dhe nevojat e llojllojshme kanë rëndësi të ndryshme për individin, të cilat mëpastaj mdikojnë në mënyra të ndryshme në zhvillimin e identitetit të tij.

Shembull:

Kur Sara ishte në klasën e pestë për të ishte shumë me rëndësi që të jetë nxënëse e shkëlqyeshme prandaj, ajo kalonte shumë kohë duke mësuar. Në klasën e tetë, për të është gjithashtu e rëndësishme që të jetë e pranuar në shoqëri dhe prandaj një pjesë të kohës e kalon në komunikim dhe shoqërim. Sara dëshiron të jetë nxënëse e suksesshme, por njëherësh interesante në shoqëri, dhe kjo është pjesë shumë e rëndësishme e identitetit të saj.

Disa nga **faktorët** që ndikojnë në formimin e identitetit janë të përcaktuar paraprakisht, si p.sh, gjinia, veçoritë fizike, vendlindja. Faktorët tjerë janë më dinamik dhe vetë individi dhe mjedisi mund të ndikojnë te ato, si p.sh.: vendbanimi, kultura, arsimimi, profesioni, lidhjet partnere dhe miqësore, përkatësia në grupe sociale, vlerat, interesat, etj. Sa dhe si do të ndikojnë në formimin e identitetit varet nga ajo se si ato i përjeton vetë individi dhe sa rëndësi u përkushton në situata të caktuara.

Në periudhën e zhvillimit të tyre, të rinjtë janë në kërkim intensiv pas mënyrës personale të shprehjes dhe pyetja kryesore për të cilën kërkohen përgjigje është: **KUSH JAM UNË?** Përgjigja e kësaj pyetje varet nga mjedisi dhe rolet që të rinjtë i kanë në grupet e ndryshme sociale – në familje, shkollë, në grupin e moshatarëve të tyre, në bashkësinë më të gjerë etj.

IDENTITETI PERSONAL mbështetet në idenë se çdo individ është unik dhe i ndryshëm, gjegjësisht specifik në raport me njerëzit tjerë. Identiteti rezulton nga veçoritë e individit, si dhe marrëdhëniet me njerëzit tjerë. Më konkretisht, identiteti personal mbështetet në vlerat, idetë, emocionet, qëllimet e individit, por edhe në krahasimin me të tjerët. Ai jep ndjenjën se unë jam dikush që është i veçantë dhe i ndryshëm nga të tjerët, dhe se përkundër ndryshimeve që ndodhin gjatë jetës e përjetoj veten se jam i njëjti.

Identiteti, gjithashtu, përcaktohet edhe përmes nevojës që të jesh pjesë e ndonjë grupi ose të jesh i mbrojtur si pjesëtar i një grupi të caktuar. Të rinjtë që të kuptojnë vetveten më mirë i analizojnë ndjenjat dhe nevojat personale dhe i krahasojnë me ato të të tjerëve. Kështu e shohin se ku dhe në çfarë mënyre janë pjesë, si dallojnë dhe si lidhen me të tjerët.

Të rinjtë, me qëllim që të gjejnë pozicionin e tyre në rolet e ndryshme që i kanë (ata janë fëmijë, nxënës, fqinj, shokë, anëtarë të klubeve sportive, etj.), është me rëndësi që të zhvillohen shkathtësi që do t'u ndihmojnë t'i bëjnë përzgjedhjet e duhura lidhur me pyetjet, siç janë: Çfarë dua për veten? Si mund ta arrij atë që e dua? Si dua të jem?

Të gjithë ne jemi pjesë e grupeve të caktuara. Disa prej tyre kanë një strukturë të caktuar dhe janë të organizuara me detyra të posaçme të anëtarëve. Këto janë grupe formale, si p.sh. klub sportiv, seksion shkollor për një lëndë të caktuar, njësi skautësh (vëzhgimi), organizatë joqeveritare, bashkësi shkollore, klub i të rinjve, etj. Gjithashtu, ekzistojnë edhe grupe joformale. Te disa prej tyre marrim pjesë me vetë lindjen tonë ose me ngjashmërinë e interesave që i kemi me të tjerët. Për shembull, grup moshatarësh, grup i adhuruesve të natyrës, ose i një lloji të caktuar të muzikës, etj.

Shembull:
Kur jemi pjesë e një grupi të tifozëve të një ekipi sportiv dhe ekipi do të pësojë humbje në atë ndeshje, ne jemi të pikëlluar; e kur do të fitojë – jemi krenarë dhe të lumtur.

Ndjenja e të qenit të veçantë e anëtarëve që janë pjesë e një grupi të caktuar social dhe pranimi i asaj që atë e veçon nga të tjerët, e shënon **identitetin grupor**. Përkatësia në një grup të caktuar është e lidhur me sigurinë personale si një nga ndjenjat më të rëndësishme që na motivojnë të veprojmë. Përveç kësaj, përkatësia ndërlidhet me emocione tjera shumë të rëndësishme – me krenari, turp, kënaqësi, frikë, lumturi, pikëllim, dashuri, etj.

Aspekti emocional i identitetit tonë grupor është i rëndësishëm për shkak se paraqet bazë për sjelljen tonë dhe mirëqenien e përgjithshme.

Rëndësinë që ia atribuojmë një identiteti të caktuar grupor varet nga situata në të cilën hasemi. Kjo mund të sqarohet në kësajsoji:

Shembull:

Arti është mashkull, nxënës, është 14 vjeç, është vëlla më i madh, është nga Maqedonia. Se sa ndonjërit prej këtyre identiteteve për te do të jetë i rëndësishëm varet nga situata konkrete në të cilën gjendet. Në situatë kur është anëtar i kombëtares shtetërore sportive në ndeshje ndërkombëtare, ai prezantohet se është nga Republika e Maqedonisë. Nëse është në shoqëri të re në të cilën bisedohet për muzikë, ai e këmben me ata dëshirën për zhanrin rep. Kur është në shtëpi, si vëlla më i madh i ndihmon motrës së tij më të vogël rreth detyrave të shtëpisë dhe përgatitë pica të mira. Pra, cili prej identiteteve të tij grupore do t'i jetë i rëndësishëm në një situatë të caktuar dhe cilin prej tyre do ta theksojë, varet nga situata.

Kur bëhet fjalë për identitete grupore, aktuale janë diskutimet lidhur me rolet gjinore dhe formimi i identitetit gjinor. Për ta kuptuar këtë nocion, së pari duhet ta kuptojmë dallimin mes karakteristikave të seksit dhe gjinisë. Karakteristikat e seksit kanë të bëjnë me dallimet biologjike mes grave dhe burrave, derisa karakteristikat gjinore formohen gjatë rritjes dhe pjekurisë. Në jetën e përditshme, në të shumtën e rasteve prej djemve dhe vajzave pritjet të sillen në mënyrë të ndryshme nën ndikimin e mjedisit dhe pritjeve të të tjerëve.

Shoqëria u përcakton role të ndryshme burrave dhe grave në bazë të gjinisë së tyre, ndonëse pjesa më e madhe e punëve që ata i kryejnë nuk varen nga gjinia. Për shembull, në pjesën më të madhe të reklamave për mjetet e pastrimit, gratë janë paraqitur si ato që kujdesen për shtëpinë, ndonëse obligimet e shtëpisë duhet të jenë kujdes i përbashkët i të gjithë anëtarëve të familjes, pa dallim të seksit. Prandaj, burrat dhe gratë mund ta pastrojnë shtëpinë po aq mirë dhe poashtu mirë mund të ndërrojnë gomën e automobilin.

Rolet e gjinive kanë të bëjnë me atë se si shoqëria shikon rolin e vajzave dhe djemve, grave dhe burrave, derisa **identiteti gjinor** ka të bëjë me përjetimin personal për gjininë personale. Rolet e gjinive nuk duhet të na kufizojnë në bërjen e punëve që i duam.

Shembull:

Garuesi më i sukseshëm në patinazh, Evgenij Plushenko nuk do të ishte aq i suksesshëm nëse do të ishte kufizuar nga mjedisi që të merret me patinazh artistik, që në të kaluarën konsiderohej si aktivitet tipik femëror. Shkencëtarja e njohur Marija Kiri Skllodovska nuk do ta merrte çmimin Nobel për fizikë dhe kimi nëse nuk do të ishte këmbëngulëse dhe e përkushtuar ndaj shkencës, edhe pse koha në të cilën ka jetuar impononte kufizime për profesionet me të cilat mund të merren gratë.

Prandaj, është shumë e rëndësishme që secili të bëjë përzgjedhjen në bazë të dëshirave, interesave dhe nevojave personale, që në shoqërinë bashkëkohore ndërton barazi gjinore si vlerë e rëndësishme qytetare.

Përkatësia në një grup të caktuar etnik, pranimi i karakteristikave të atij grupi dhe ndjenja e lidhshmërisë me të e shënon **identitetin etnik**. Identiteti etnik lidhet me përkatësinë në një grup të caktuar etnik, derisa identiteti kombëtar me ekzistimin e shtetit dhe përkatësisë në të.

Shembull:

Në botë ekzistojnë mbi 5000 identitete etnike (p.sh. italianë, maqedonas, shqiptarë, turq, finlandez, romë, punxhabi, zulu, tutsi, kurdë, etj.) por nuk ka aq identitete kombëtare, meqë ka vetëm rreth 200 shtete.

Pjesëtarët e një grupi të caktuar etnik i lidhë historia, prejardhja, tradita, që i bën të jetën të lidhur fuqishëm mes vete. Ngjashëm me identitetin etnik është **identiteti kombëtar**. Identiteti kombëtar është pjesë e rëndësishme e identitetit grupor që rezulton nga ndjenja e përkatësisë në një shtet të caktuar, në të cilin është e mundshme të jetojnë më shumë grupe etnike.

Qytetari zhvillon ndjenjën e përkatësisë ndaj shtetit të tij, ndaj vlerave që ai i promovon dhe ndaj individëve tjerë që jetojnë në të dhe i shkëmbejnë këto vlera. Rregullimi i shtetit dhe

funksionimi i institucioneve ndikon në ndjenjën e përkatësisë ndaj shtetit. Republika e Maqedonisë është shtet që u takon të gjithëve që jetojnë në të dhe Kushtetuta ua garanton mbrojtjen e identitetit etnik, kulturor, gjuhësor dhe fetar.

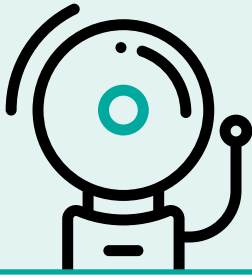
Vallë, e keni ditur se ...

1

Psikologu Erik Erikson e ka shpikur termin **“krizë e identitetit”**. Të rinjtë, por edhe të moshuarit mund të kalojnë nëpër periudha në të cilat individit përjeton habi ose pasiguri. Për shembull, të rinjtë përballen me ndryshime në pamje, fillojnë të mendojnë më shumë për atë se kush janë në fakt, u bëhet shumë e rëndësishme se çfarë mendojnë të tjerët për ta, etj. Të gjitha këto gjëra ndikojnë në individin dhe identitetin e tij personal. Disa nga ndryshimet janë të kalueshme, e disa mund të jenë të përhershme.

2

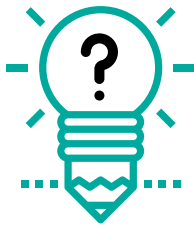
Zakonisht shitoret e lodrave kanë raftet me lodra për **“meshkuj”** dhe **“femra”** dhe në këtë mënyrë e mbështesin mendimin se djemtë dhe vajzat kanë interesa të ndryshëm dhe duhet të përgatiten për role të ndryshme kur të bëhen të moshuar. Por, në vitin 2012, një shitore për lodra në Suedi vendosë të fillojë me kombinimin e llojeve të ndryshme të lodrave që secili fëmijë të mund ta zgjedhë atë me çka dëshiron të luajë, e jo atë që e imponon mjedisi si të përshtatshme për gjininë e tij/e saj. Që atëherë edhe shitoret tjera kanë filluar të ndjekin këtë shembull.

Aktivitet në orë

Së pari mendo për pyetjen: *Kush jam unë?*, e më pas plotësoi fjalitë:

- ▶ Interesat e mia kryesorë janë
- ▶ Vlerat e mia kryesore janë.....
- ▶ Nevojat e mia kryesore janë
- ▶ Ngjarjet më të rëndësishme në jetën time janë
- ▶ Veçoritë më të rëndësishme që kam përvetësuar nga më të afërmit janë
- ▶ Përvoja më e rëndësishme nga shkolla për mua është
- ▶ Shokët e mi më të mirë janë
- ▶ Pasioni im i preferuar është.....
- ▶ Kënga ime e preferuar është

Më pas mendo dhe përgjigju në pyetjen si vijon:

- ➔ A e kishe të vështirë që t'i përfundosh pohimet? Pse?
- ➔ Çfarë mendon, çfarë mund të ndihmojë që të njohim vetveten dhe sa kohë është e nevojshme?
- ➔ A mendon se ndonjëra nga deklaratat e sipërpërmendura mund të ndryshohet për 5 vite prej tani? Sqaro.

Çfarë ndikon në identitetin tim?

- ➔ Mendo për atë se cilët janë pesë faktorët kryesorë që ndikojnë në ndërtimin e identitetit tënd? Disa nga faktorët që ndikojnë në këtë proces janë: gjinia, mosha, pamja, prejardhja, familja, shëndeti, veçoritë e individit, përvoja, vlerat, qëllimet, vendimet, interesat, stili i jetës, sjellja e tjerëve ndaj teje (prindër/kujdestarë, shokë, arsimtarë, trajnerë...), grupe të ndryshme sociale, etj.

Karakteristika

PERSONALE DHE GRUPORE

Njerëzit dallojnë mes vete sipas sjellje, interesave, shijeve, shprehive, zakoneve, etj. Nuk ka dy njerëz tërësisht të njëjtë, e as që ka dy njerëz tërësisht të ndryshëm. Dallimet mes njerëzve e bëjnë botën më të pasur, interesante dhe ato njëherit ofrojnë mundësi për mësim, plotësim të ndërsjellë dhe zhvillim. Të gjithë njerëzit me kombinimin e tyre të karakteristikave të tyre, të cilat kanë të bëjnë me pamjen, aftësitë, mendimin, bindjet, nevojat, interesat, kontribuojnë në begatimin e bashkësisë.

Kuptohet se njerëzit kanë edhe një numër të madh të ngjashmërive. Disa njerëz ndonëse jetojnë në kushte dhe mjedise të ndryshme mund të kenë interesa dhe pasione të njëjta. Gjëja më e rëndësishme në bazë të së cilës njerëzit janë të ngjashëm janë nevojat e tyre për siguri, respekt, miqësi, dashuri, lojë, argëtim, realizim personal, etj.

Secili prej nesh ka veçori, veprime dhe sjellje që na pëlqejnë dhe që nuk na pëlqejnë. Ndonjëherë është vështirë të theksohet dhe të flitet për atë që na pëlqen te vetja dhe atë për çka krenohemi për shkak të frikës që të mos dukemi si lavdërues, e edhe për shkak të asaj se jemi të pasigurt nëse dhe si do të pranohet kjo nga mjedisi. Në procesin e rritjes mësojmë se si ta tregojmë atë që e çmojmë te vetja pa frikë dhe pasiguri.

Njerëz të ndryshëm mund t'i vlerësojnë në mënyrë të ndryshme veçoritë tona dhe kjo është normale. Ndonjëherë është me rëndësi të dimë se si na çmojnë të tjerët dhe të tentojmë të shikojmë edhe përmes "syzeve" të tyre për ta kuptuar më mirë sjelljen tonë dhe pasojat që kjo i lë mbi të tjerët.

Zakonisht zgjedhim që ta paraqesim mendimin që për ne e jep grupi i cili është më rëndësishmi për ne, gjegjësisht që na njeh më së miri. Jo të gjithë nga mjedisi kanë mendim të njëjtë për ne, për shkak se me njerëz të ndryshëm shkëmbejmë aspektet tona të ndryshme të jetesës dhe individit. Nuk është e thënë se gjithmonë mendimi i tjerëve të përputhet me atë që ne vetë e kemi për veten, për shkak se disa aspekte të personalitetit tonë nuk u janë të njohura shumicës së njerëzve, ndërsa disa u janë të njohura vetëm njerëzve të afërt ose vetëm neve.

Vallë, e keni ditur se ...

1

Vetëekspresioni është gjetje e mënyrës për të shprehur vetveten, personalitetin tonë, ndjenjat, mendimet, përmes fjalëve, muzikës, artit, ose çfarëdo aktiviteti tjetër përmes të cilit do ta shprehim atë që është autentike dhe origjinale për ne.

2

Në vitin 1995 Këshilli i Evropës filloi fushatën motoja e së cilës është **“Të gjithë të ndryshëm – të gjithë të barabartë”**. Qëllimi i kësaj fushate ishte që të shënohet 50 vjetori i përfundimit të Luftës së Dytë Botërore dhe ta theksojë luftën kundër të gjitha formave të diskriminimit.

Aktivitet në orë

Aktivitet 1: **Çfarë më pëlqen,** **e çfarë nuk më** **pëlqen te unë?**

Mendo për atë se cilat janë veçoritë, interesat, shprehitë, vlerat, marrëdhëniet me njerëz, të arriturat tua që të pëlqejnë, ndërsa cilat nuk të pëlqejnë. Më pas plotësoje tabelën në faqen tjetër. Për secilin gjë të përmendur në secilin resht ndaras vlerëso së pari a të pëlqen ty apo jo, e më pas vlerëso se si këtë e përjetojnë prindërit/kujdestarët dhe shokët e tu.

Për shembull, nëse shkruan se të pëlqen ajo që gjithmonë i ke të bëra detyrat e shtëpisë, atëherë në kolonë "Unë" e shënon me X se të pëlqen; te prindërit/kujdestarët nëse mendon se kjo u pëlqen, e shënon me X në kolonën përkatëse; te shokët nëse mendon se kjo nuk u pëlqen, e shënon me X në kolonën përkatëse (shiko shembullin në tabelën).

Më pas, me nxënësin pranë teje shkëmbeni përgjigjet. Duke i prezantuar njëri-tjetrit nga dy gjëra që ju pëlqejnë, gjegjësisht që nuk ju pëlqejnë te vetvetja, e më pas edhe një ose dy gjëra ku ka dallim në përgjigjet që i ka dhënë nxënësi për veten në raport me vlerësimin e prindërve/kujdestarëve dhe shokëve.

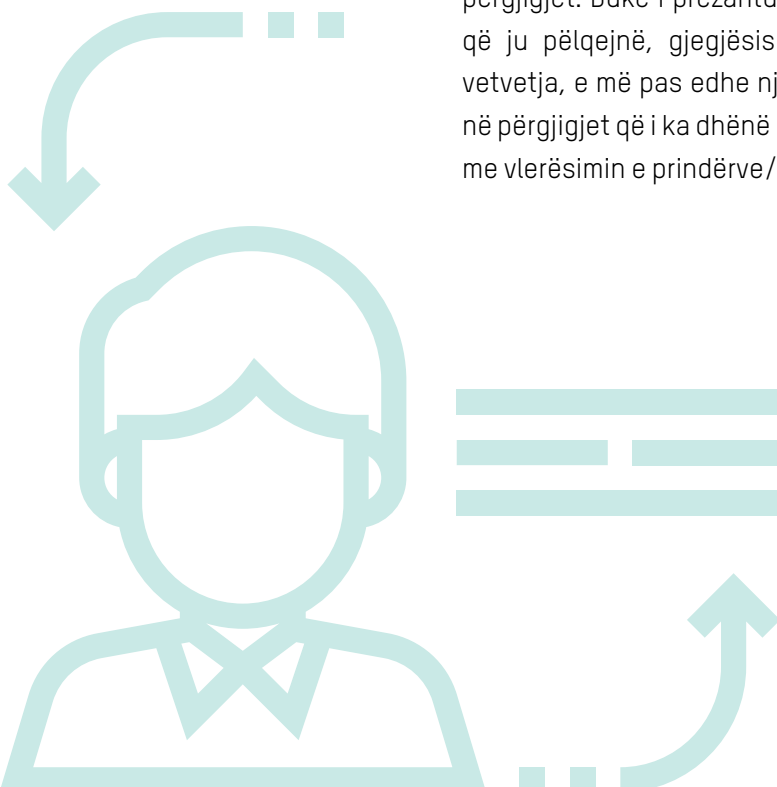

Tabela nr. 1.

Çfarë më pëlqen, e çfarë nuk më pëlqen te unë

VEÇORI, INTERESA, SHPREHI, VLERA, MARRËDHËNIE ME NJERËZ, TË ARRITURA...	UNË		PRINDËR/ KUJDESTARË		SHOKË	
	Më pëlqen	Nuk më pëlqen	U pëlqen	Nuk u pëlqen	U pëlqen	Nuk u pëlqen
Gjithmonë i bëj detyrat e shtëpisë	×		×			×
Kur merremi vesh me shokët, zakonisht unë i pari mbërrij në vendin e caktuar dhe më pas i pres të tjerët		×	×		×	

Më pas përgjigju pyetjeve vijuese:

- ➔ Çfarë ishte për ty më vështirë të shkruash – gjëra që të pëlqejnë te vetja ose që nuk të pëlqejnë? Pse?
- ➔ Sa shpesh i shfaq / i paraqet që të pëlqejnë te vetvetja?
- ➔ Si përballësh me gjërat që nuk të pëlqejnë te vetvetja? Sa i shfaq/ i paraqet? A tenton që t’i përmirësosh ato?
- ➔ A është gjithmonë ajo që na pëlqen neve njëherësh e vlerësuar pozitivisht edhe nga të tjerët? Cilat janë arsyet për dallimet në vlerësim?

Aktivitet 2:

Aktivitet hulumtues: Identitete grupore

Shqyrtoje me kujdes tabelën nr. 2 – Identitete grupore. Më pas, paramendo se duhet t'i thuash dikujt se kush je duke përdorur vetëm tre prej kategorive të ofruara të identitetit që të përshkruajnë më së miri.

Pas zgjedhjes së tre kategorive, radhiti sipas rëndësisë, ashtu që me 1 e shënon kategorinë që mendon se është më e rëndësishme kur duhet të përshkruash vetveten, me 2 më pak të rëndësishme dhe me 3 më së paku të rëndësishme e kështu me radhë.

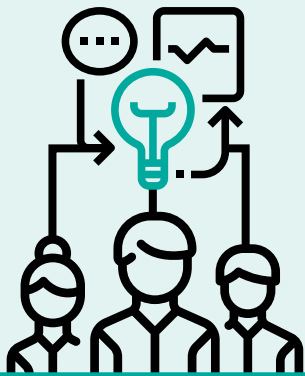
Tabela nr. 2. Identitete grupore

KATEGORI TË IDENTITETIT	Unë jam...	Radhiti prej 1 deri 3 sipas rëndësisë
sportist/e		
vullnetar/e		
skaut/e		
mashkull/femër		
nxënës/e		
artist/e		
gejmer/e		
djalë/vajzë/vëlla/motër/sugarë		
maqedonas/e	shqiptar/e	
turk/e	vllah/vllahe	
serb/e	rom/e	
boshnjak/boshnjake	tjetër (plotëso).....	
nga Maqedonia		
nga	(shënoje shtetin)	
nga	(shënoje vendin, fshat/qytet)	
Njeri		

Më pas, krahaso përgjigjet tua me nxënësit tjerë në paralelen dhe përgjigju në pyetjet vijuese:

- ➔ A e kishe të vështirë të veçosh tre kategori? Si u përcaktove për to? Pse pikërisht këto ishin të rëndësishme për ty?
- ➔ A mendon se kjo renditje mund të ndryshojë në të ardhmen?
- ➔ A dallon renditja jote në raport me nxënësit tjerë në paralele? Sqaro.

Aktivite në shkollë

Organizohuni në grup dhe me mbështetjen e arsimtarit zbatoni aktivitet në shkollë në hapësirë dhe kohë paraprakisht të dakorduar. Duhet të vendosni tre hamerë dhe tre flomasterë në vend të caktuar në shkollë. Ftojini nxënësit dhe arsimtarët tjerë të shkruajnë se si ndjehen lidhur me:

- ➔ disponimin momental (për shembull: ndjehem energjik, i lodhur, optimist, i lumtur, i pasigurt, i frikësuar, etj.);
- ➔ muzikë e preferuar;
- ➔ desert i preferuar;
- ➔ aktivitet i preferuar në shkollë;
- ➔ çfarë më bie ndërmend, kur më shkon mendja te shkolla ime?

Qëllimi i këtij aktiviteti është që të mësohet se në ndërtimin e identitetit ndikojnë faktorë të lidhur mes vete nga jeta e përditshme, ndaj sipas kësaj, do të keni mundësi të analizoni në mënyrë kritike ndikimet në formimin e mendimeve dhe sjelljeve të dikujt

